

*Т.В. Комарова – канд. юрид. наук, асист.
кафедри міжнародного права та державного права зарубіжних країн
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*

СУД ЄС У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Цілком обґрунтованим є те, що найвищою інстанцією щодо захисту прав людини в Європі є Європейський суд по правах людини. Але беручи до уваги успіхи інтеграційних процесів в Європі та зокрема успіхи Європейського Союзу певний вплив на утвердження концепції основних прав і свобод людини здійснив також і такий потужний судовий орган, як Суд Європейських співтовариств (далі – Суд ЄС). Хоча Суд ЄС має більш обмежену роль у ствердженні прав людини в порівнянні зі Страсбурзьким судом, він заповнює прогалини, які існують у цій сфері в праві ЄС по мірі їх виникнення.

Слід відмітити, що перевірка актів та дій суб'єктів на відповідність стандартам прав людини не є головною задачею Суду ЄС, який покликаний захищати в першу чергу інтереси інтеграції. Суд ЄС заповнює прогалини в праві ЄС стосовно прав людини лише симптоматично, тобто в контексті справ, які він розглядає. І це є логічним, оскільки яким би не був вплив Суду на створення нових норм, він все одно обмежений юрисдикцією, визначеною в установчих договорах Європейського Союзу та Європейських співтовариств.

Суд ЄС визначив, що основні права людини як правовий принцип, спільний для усіх держав-членів, є загальним принципом права Співтовариства та має захищатися ним. Оскільки принципи мають вищу силу відносно вторинного права, то всі акти ЄС мають відповідати принципу поваги основних прав людини. Єдиний Європейський Акт 1987 р. став першим актом, який офіційно визнав права людини на рівні Співтовариств. Коли ж було засновано ЄС, то в Маастрихтському договорі було повністю перейнято обґрунтування необхідності дотримання прав людини, яке виробив Суд ЄС своєю практикою, зокрема ст. 6 говорить: “Союз поважає основні права, – як вони гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основних свобод, підписаною в Римі 4 листопада 1950 року, і як вони впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, – як загальні принципи права Співтовариства”.

Практикою Суду ЄС встановлено, що він має захищати наступні групи прав:

1. Функціональні права. Це ті права, які закріплені в установчих договорах та направлені на досягнення цілей Союзу (принцип рівності працюючих щодо умов праці у державах-членах, недискримінації в організації спільних ринків виробників та споживачів).
2. Основні права громадян Союзу або спеціальні права (право та вільне пересування та проживання, участь у виборах до органів місцевого самоврядування та Європейського Парламенту тощо).

3. Основні права та свободи особистості у загальновизнаному їх розумінні (право власності, вільне здійснення економічної діяльності, право на свободу вираження і т.д.).

Вкрай важливим є те, що Суд ЄС зробив висновок про його обов'язок контролювати не лише дотримання прав людини інститутами та органами Союзу, але й державами-членами, коли вони застосовують норми права Співтовариства. Так, наприклад, у рішенні по справі *Tanja Kreil* Суд ЄС визнав, що положення німецьких конституційних норм, що забороняють жінкам виконувати обов'язки в армії, котрі пов'язані з використанням зброї, протирічать принципу гендерної недискримінації, та ці норми мають бути змінені. Подібних висновків Суд ЄС дійшов і по справах *K.B.* та *Richards*, які стосувалися прав транссексуалів. Ці дві справи виникли на підставі того, що у Великобританії існувала юридично закріплена можливість зміни статі, але не існувало можливостей зареєструвати нову стать в органах запису актів громадянського стану, що унеможливило реєстрацію шлюбів для таких осіб і вихід на пенсію у встановлений для осіб цієї статі вік. Суд ЄС визнав, що ці положення протирічать основоположному принципу недискримінації та зобов'язав держави-члени виправити ситуацію.

Можна сказати, що Суд ЄС своєю практикою створив неписаний каталог прав людини в рамках ЄС. Але такий характер каталогу не є зручним для користування їм пересічними громадянами, оскільки для цього необхідний аналіз прецедентного права Суду, що є важко досяжним для громадян. Саме тому і була розроблена Хартія ЄС про основні права, яка стала важливим етапом утвердження прав людини в рамках ЄС. Слід відмітити, що в Преамбулі Хартія ЄС рішення Суду ЄС визнані одним з джерел прав людини, що є одним з доказів плідної праці наднаціонального Суду в галузі прав людини.

Вищенаведене, а також існування інституту громадянства, який є близько пов'язаним із питанням захисту прав людини в межах ЄС, перетворює Союз із суто економічної організації в спільноту народів, в якій панує повага до прав людини та в якій встановлені різноманітні механізми їх ефективного захисту.